

УДК 355.02

Марко І. Ю., д-р екон. наук, професор¹

(ORCID:0000-0002-2590-3623);

Марко Є. І., канд. екон. наук, ст. наук. співроб.²

(ORCID 0000-0002-9165-8072);

Чернишова І. М., канд. військ. наук, ст. наук. співроб.¹ (ORCID 0000-0002-5958-7059)¹ – Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ;² – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців

Резюме. У статті представлено зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. Визначені основні компоненти та особливості такого забезпечення. Соціальні гарантії військовослужбовців країн НАТО перебувають на рівні, здатному забезпечити належне життя особистості з урахуванням необхідних потреб соціально-культурного розвитку. Нормативно-правове врегулювання питань забезпечення соціальних гарантій українських військовослужбовців і членів їх сімей має наближатися до міжнародних стандартів. Саме на це має бути націлена вітчизняна специфіка системи соціального забезпечення.

Ключові слова: соціальні гарантії; зарубіжний досвід соціальних гарантій; грошово-матеріальне забезпечення військовослужбовців; соціально-побутове забезпечення родин військовослужбовців.

Постановка проблеми. Соціальний захист військовослужбовців або надані державою соціальні гарантії у вигляді достатнього матеріального та фінансового забезпечення військовослужбовцям гарантує ефективне функціонування збройних сил будь-якої держави. Систему забезпечення соціального захисту військовослужбовців можна розглядати як сукупність соціально-правових, соціально-економічних і соціально-психологічних компонентів, які закріплені законодавчо та втілюються завдяки наявності ефективного механізму реалізації такої політики. Сутність соціального захисту полягає у створенні умов, які нейтралізують вплив негативних факторів, пов'язаних із професійною діяльністю, або компенсують цей вплив.

Міжнародна спільнота визнає і поважає лише ті державні утворення, де демонструється прагнення й спроможність забезпечення гарантій для військовослужбовців, оскільки вони покликані та мають бути націлені і здатні захищати базові національні інтереси та пріоритети держави. Достойне матеріальне й фінансове забезпечення буття військових та їх сімей є ключовим імперативом у країнах НАТО, до членства в якому прагне долучитися Україна.

Головними недоліками сьогодення у сфері соціального забезпечення військовослужбовців нашої країни залишаються рівень, якість і доступність соціальних гарантій для військовослужбовців. Дослідження зарубіжного досвіду

забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців дасть змогу визначити основні компоненти та особливості такого забезпечення в країнах світу. Крім того, це дослідження може бути основою для пошуку шляхів розв'язання проблем у системі соціального забезпечення військовослужбовців України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців розглядається в багатьох працях вітчизняних і зарубіжних науковців [1-8]. У зазначених публікаціях, зокрема, визначено напрями модернізації державного управління в контексті забезпечення соціальної безпеки. Обґрунтовано регіональні чинники формування загроз соціальній та національній безпеці з огляду на недосконале соціальне забезпечення військовослужбовців в Україні. Описані основні пільги, які, відповідно до законодавства, існують у нашій країні та інших державах для військовослужбовців, учасників і ветеранів бойових дій та членів їх сімей. Проте узагальненого аналізу зарубіжного досвіду забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців і виокремлення основних компонентів та особливостей такого забезпечення не зустрічається.

Отже, метою статті є аналіз зарубіжного досвіду та визначення основних компонентів і особливостей забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під соціальним захистом

військовослужбовців слід розуміти діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі [9].

Важливою умовою соціальної та економічної стабільності будь-якої держави є такий елемент економічної системи як державні соціальні гарантії. Види та форми

державних соціальних гарантій, а також розвиток соціального забезпечення загалом залежать насамперед від двох факторів: рівень розвитку економіки держави та стан розвитку демократичних засад. Отже, основою суспільного добробуту й кінцевою метою економічної діяльності кожної держави є високий рівень соціальних гарантій [10].

У загальному вигляді місце соціальних гарантій, зокрема військовослужбовців, в економічній системі держави можна представити у вигляді схеми, наведеної на рис. 1.

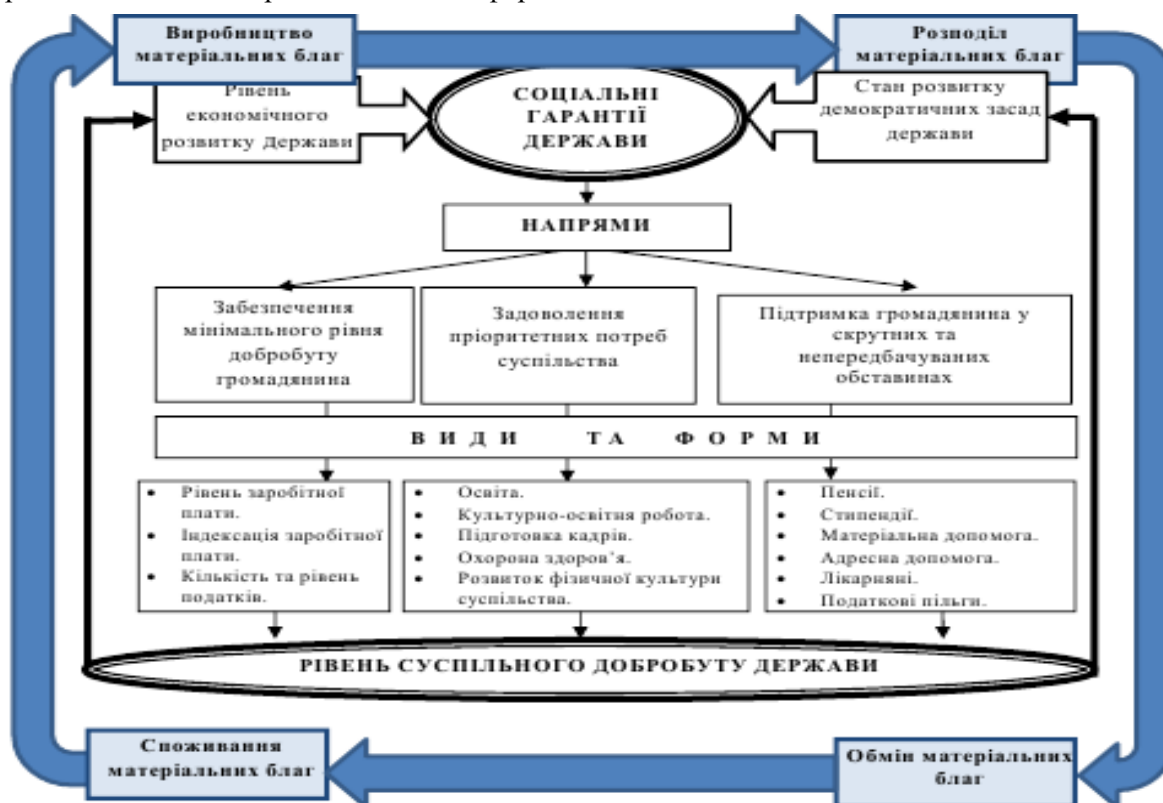

Рис. 1. Місце соціальних гарантій в економічній системі держави

Аналіз вітчизняного та світового досвіду засвідчує, що кожний напрям із забезпечення соціальних гарантій держави має свої види та форми реалізації, а саме [10]:

по-перше, прийнятний рівень добробуту громадянина, який здійснює трудову діяльність, забезпечується за допомогою мінімального рівня заробітної плати, її індексації, помірних податків і невтручання у підприємницьку діяльність;

по-друге, пріоритетні потреби суспільства (здобуття загальної освіти, виховання дітей і підлітків, здійснення культурно-освітньої роботи, підготовка кадрів, організація охорони здоров'я і розвитку фізичної культури членів суспільства), задовольняються за кош

державного та місцевих бюджетів у формі безплатних послуг;

по-третє, громадяни у скрутних та непередбачуваних обставинах (підвищене навантаження на працездатних осіб у зв'язку з наявністю утриманців, незадовільним станом здоров'я, похилим віком, втратою роботи, кризовими явищами в економіці), підтримуються за допомогою пенсій, стипендій, грошових виплат та їх індексації, матеріальної допомоги, податкових пільг з платежів і послуг.

Отже, державні соціальні гарантії мають підтримувати достатній життєвий рівень громадянина та сприяти розвитку здібностей людини незалежно від її матеріального становища, рівня її заробітної плати, а також

впливу економічних та інших зовнішніх факторів.

У більшості країн світу питанням соціально-економічного і правового захисту військовослужбовців приділяється надзвичайно велика увага. Якщо розглядати число професій і категорій громадян, яким надаються пільги за кошт держави, військовослужбовці належать до найбільш захищеної професійної групи населення.

Аналіз зарубіжного досвіду забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців засвідчує, що найрозвиненіша та відпрацьована система грошового забезпечення військовослужбовців створена в США і країнах НАТО. Вона повністю відкрита для суспільства і інформація про соціальний захист посідає надзвичайно вагоме місце в рекламі військової служби.

Гарантовані соціальні виплати військовослужбовцям у США, Німеччині, Франції та у багатьох інших країнах світу мають загалом однакову структуру: основні оклади, додаткові виплати і надбавки, продовольча і постійна житлова надбавка (зокрема тимчасові, спеціальні, заохочувальні виплати і компенсаційні доплати), одноразові виплати під час звільнення з військової служби.

Основний оклад виплачується усім військовослужбовцям за виконання своїх функціональних обов'язків за штатною посадою, на яку призначено наказами відповідних командирів і начальників. Розмір основного окладу залежить від вислуги років і

військового звання. Треба зазначити, що штати збройних сил більшості досліджуваних країн упорядковані таким чином, що рівні основні оклади отримують військовослужбовці з однаковими військовими званнями та вислугою років, незалежно від виду збройних сил і роду військ, а також регіонального місця служби. Важливим моментом є те, що в усіх країнах-членах НАТО через інфляцію і зростанням вартості життя грошове забезпечення та пенсії регулярно підвищуються. Нові ставки, як правило, запроваджуються з початком фінансового бюджетного року. Розміри пенсійного забезпечення регулярно коригуються з урахуванням змін у грошовому забезпеченні військовослужбовців і цінній політиці держави.

Аналізу розміру основного окладу та його частки в структурі грошового забезпечення військовослужбовців збройних сил США засвідчує, що частка основного окладу коливається в межах від 62 % до 75 % для сержантського складу, та від 72 % до 81 % – для офіцерського складу [11].

Порядок нарахування грошового забезпечення, що застосовується на сьогодні в більшості країн Альянсу стимулює просування військовослужбовців по службі. Так, зростання грошового забезпечення у відносному значенні для офіцерського складу становить до 82 %, а для військовослужбовців сержантського і рядового складу – до 115 % [12]. Для порівняння, в табл. 1 наведені коефіцієнти диференціації основних окладів грошового забезпечення військовослужбовців у деяких країнах-членах НАТО та Україні [13].

Таблиця 1

Коефіцієнти диференціації основних окладів грошового забезпечення військовослужбовців у деяких країнах світу та Україні

Військове звання	Деякі країни НАТО				Україна
	США	Франція	Англія	У середньому	
генерал-полковник	10,05	-	11,32	10,7	2,82
генерал-майор	7,84	7,34	6,77	7,31	2,40
полковник	5,31	6,31	5,13	5,58	2,13
підполковник	4,51	5,55	4,41	4,82	1,92
майор	3,96	4,90	3,28	4,04	1,72
капітан	3,59	3,35	2,66	3,20	1,57
старший лейтенант	2,73	2,81	2,01	2,52	1,37
лейтенант	2,15	2,55	1,45	2,06	1,28
прапорщик	2,30	1,78	2,31	2,13	1,22
старшина	2,68	1,30	-	1,99	1,08
старший сержант	2,25	1,20	2,18	1,88	1,06
сержант	1,88	1,16	1,84	1,63	1,04
молодший сержант	1,47	1,43	-	1,45	1,03
ефрейтор	1,19	-	1,17	1,18	1,01
рядовий	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

До того ж, грошове забезпечення рядового за контрактом прийнято за одиницю, а коефіцієнти диференціації відображають у

скільки разів збільшується щомісячне грошове утримання відповідно до військового звання, з урахуванням середніх розмірів надбавок і

підвищень грошового забезпечення, що виникають у процесі службового зростання.

Крім того, аналіз основних окладів грошового забезпечення військовослужбовців у деяких країнах НАТО та Україні в абсолютних величинах [12-15] засвідчив, що рівень грошового забезпечення військовослужбовців України в 1,5-3 рази менше ніж у Росії та Польщі, та в 5-13 разів менше ніж у США та Німеччині.

У збройних силах країн-членів НАТО особливу роль відводять молодшим командирам. Для стимулювання проходження служби осіб, які перебувають у зрілому віці і мають високий рівень кваліфікації і спеціальної підготовки але за рівнем своєї освіти і спеціальної підготовки не можуть розраховувати на отримання офіцерського звання передбачені практично однаковий рівень основних окладів з офіцерським складом, які мають військові звання від молодшого лейтенанта до капітана.

Поряд із системою грошового забезпечення військовослужбовців застосовується інший напрям забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців у

вигляді податкових пільг. Так, військовослужбовці збройних сил США оподатковуються федеральним податком і податком відповідно до Закону про соціальне страхування, як і працівники цивільного сектору. Проте для військовослужбовців встановлені значні пільги, зокрема, федеральний податок не стягується з продовольчих надбавок і усіх видів квартирних надбавок, речового забезпечення, а також надбавок, які виплачуються військовослужбовцям, які проживають у відриві від сім'ї. А другий вид податку сплачується тільки з основного окладу, до того ж загальний податок обмежений – \$48 тис. на рік [11]. Не оподатковуються і компенсації військовослужбовцям, які проходять службу за кордоном. Податкові пільги надають досить суттєву прибавку до “чистих” доходів військовослужбовців.

Аналіз системи матеріального забезпечення військовослужбовців країн-членів НАТО [11–18], дає змогу виокремити п'ять основних елементів такого забезпечення. Схематично це наведено на рис. 2.

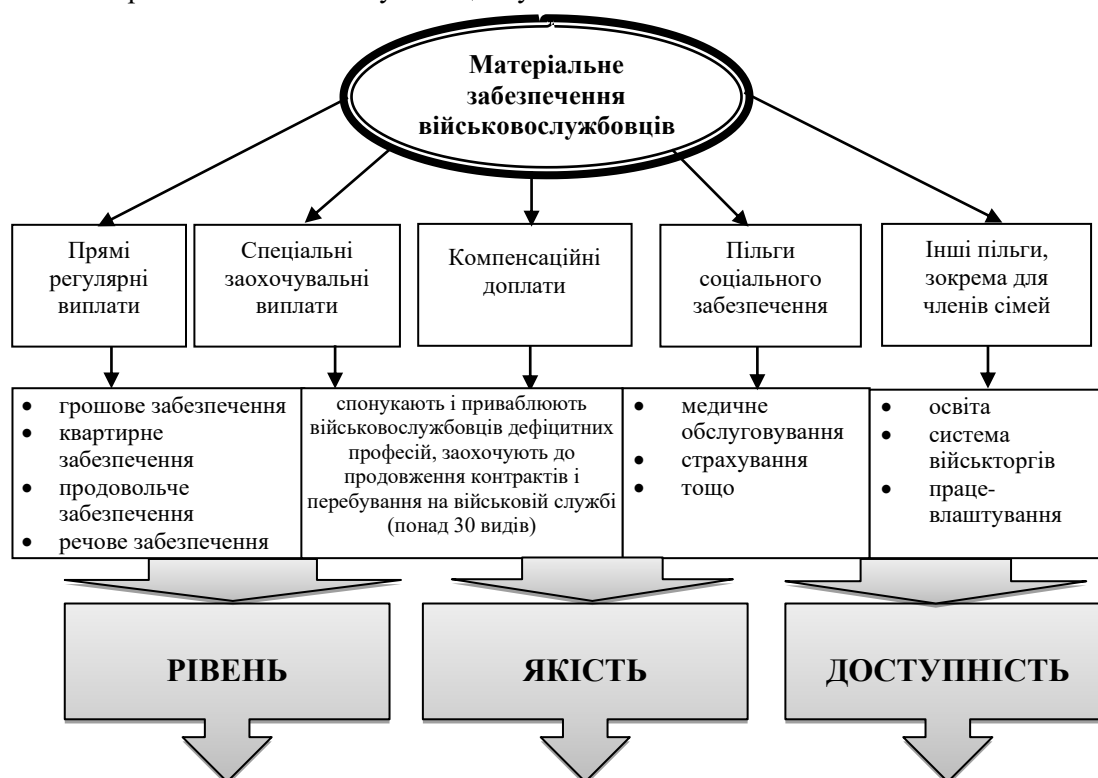

Рис. 2. Система матеріального забезпечення військовослужбовців країн-членів НАТО

1. *Прямі регулярні виплати.* Вони передбачають основне грошове забезпечення, квартирне і продовольче забезпечення. До того ж квартирне і продовольче забезпечення може здійснюватися як у формі грошових компенсацій, так і в натуральній формі.

Зокрема, компенсація у вигляді постійної квартирної надбавки передбачена військовослужбовцям збройних сил США, які не забезпечені державними квартирами. Зазначена компенсація становить у середньому 70 % вартості житла, що орендується. Розмір

надбавки залежить від району проживання і рангу військовослужбовця [16]. Продовольча надбавка офіцерському складу виплачується щомісячно тим, хто має право на забезпечення безкоштовним харчуванням. Розмір надбавки переглядається щорічно і, як правило, збільшується пропорційно збільшенню основного окладу військовослужбовців. Рядові та сержанти харчуються безкоштовно в гарнізонних їдальнях, а тим, хто не забезпечується харчуванням через їдальні, виплачується надбавка в розмірі \$15-20 США на добу [16].

2. Спеціальні заохочувальні виплати. Вони передбачені для окремих категорій військовослужбовців за особливі і екстремальні умови служби. Мета таких виплат – стимулювати проходження служби у складі екіпажів кораблів, підводних човнів, літаків тощо, тобто виконання обов'язків, пов'язаних із додатковим ризиком для життя. Зазначені виплати спонукають і приваблюють військовослужбовців дефіцитних професій, заохочують до продовження контрактів і перебування на військовій службі. Таких виплат у деяких країнах НАТО понад 33 види.

Так, військовослужбовцям збройних сил США, які обіймають посади і службова діяльність яких пов'язана з електронікою, авіацією, космонавтикою та рядом інших дефіцитних спеціальностей, у разі продовження контракту служби виплачується нагорода до \$50 тис. США [16].

Військовослужбовцям військово-повітряних сил і військово-морських сил, які проходять службу на посадах або в районах, пов'язаних з підвищеним ризиком для здоров'я і життя передбачені компенсаційні доплати. Зокрема, військовослужбовці, які входять до складу команд, штабів, підрозділів, екіпажів літаків та кораблів та змінного екіпажу підводних човнів в США, отримують \$600 США на місяць. Для підводників встановлені додаткові доплати не більш \$595 США на місяць. Сумарно такі виплати становлять до 35 % грошового забезпечення [17].

3. Компенсаційні доплати. За допомогою цих виплат, військовослужбовці відновлюють непередбачувані витрати, пов'язані зі зміною місця служби, додатковими витратами на проживання в окремих регіонах та ін. У країнах-членах НАТО практично всі витрати на переміщення військовослужбовців і членів їх сімей до нового місця служби компенсуються. Так, під час переміщення у відпустку

військовослужбовцям США та членам їх сімей надається 50 % знижки на квитки комерційних авіаліній, автобусні та залізничні перевезення та на розрахунки за оренду номерів у готелях та автомобільного транспорту на території США. На авіаквитки під час переміщення у відпустку за кордон знижка збільшується до 60 %. Якщо військовослужбовець користується послугами військово-транспортної авіації (за наявності вільних місць), то такі послуги надаються на безоплатній основі [17].

4. Соціальні пільги передбачають безкоштовне медичне обслуговування, різні види страхування. Основний і головний принцип медичного обслуговування кадрового складу збройних сил країн-членів НАТО – прикріплення сімей до постійного сімейного лікаря. Цивільна медслужба, обсяг послуг якої становить 30 % всього обсягу медзабезпечення, працює на контрактній основі за кошт Мініборони. Крім того, вона обслуговує військових пенсіонерів, які не отримують пенсії за кошт Мініборони, а також членів їх сімей [12].

5. Інші пільги - безкоштовне отримання освіти, можливість придбання товарів і послуг на пільгових умовах у системі військторгу, пільги для соціально-побутового забезпечення родин військовослужбовців тощо. Так у США передбачені різні пільги на отримання освіти як для військовослужбовців, так і для членів їх сімей. Свої освітні програми пропонує як Міністерство оборони, так і Міністерство у справах ветеранів. Крім того, Міністерство у справах ветеранів виплачує стипендії дітям, вдовам і дружинам військовослужбовців зниклих безвісти або взятих у полон під час виконання службових обов'язків.

У Міністерствах оборони США і низки країн-членів НАТО розгорнута ціла мережа продовольчих і промтоварних магазинів у сфери побутових послуг. Загалом ціни на продовольчі і промислові товари в системі військторгів на 25-30 % нижче, ніж у магазинах інших торгівельних мереж. За військовими пенсіонерами зберігається право пожиттєво користуватися магазинами військторгів, автозаправками та іншими побутовими послугами.

Окрім згаданих пільг, існують пільги і в дошкільних дитячих закладах, у середньому на 25 %.

До основних прав, які закріплені за членами сімей загиблих військовослужбовців, належать одноразові виплати (окрім пенсій на довічне утримання) в розмірі п'ятимісячного

грошового забезпечення військовослужбовця, який помер.

У рамках соціально-побутового забезпечення сімей військовослужбовців важливе місце належить заходам з підтримки на відповідному рівні їх здоров'я і загального фізичного стану.

Важливим аспектом забезпечення сімей військовослужбовців збройних сил країн-членів НАТО є працевлаштування. Так, члени сімей військовослужбовців користуються правом позачергового працевлаштування. Період працевлаштування не має перевищувати 6 місяців. Окрім того, у них є перевага під час отримання роботи з неповним робочим днем та за сумісництвом.

Для військовослужбовців Німеччини [18], що служать за контрактом понад 12 років передбачені свої пільги. Так, вони, по-перше, отримують свідоцтво, що надає гарантії призначення їх після звільнення на посади чиновників у державному апараті або господарсько-адміністративних органах бундесверу. По-друге, протягом десяти років після звільнення отримують доплату до заробітної плати, що досягає розміру грошового забезпечення за останній місяць служби в армії, тобто за військовослужбовцем зберігається той же рівень матеріального забезпечення, що й був під час служби в армії.

Окремо хотілося б зупинитися й на проблемах житлового забезпечення військовослужбовців, як одного з напрямів забезпечення соціальних гарантій. Так, у збройних силах США до числа основних проблем під час розв'язання соціально-економічних питань належать перш за все дефіцит сучасного житлового фонду. Розміри житлових приміщень (квартир) визначаються згідно з нормами для цивільного населення. Так, сім'я із трьох осіб має право на трикімнатну квартиру. У разі оренди приватних квартир або будинків їх придбання передбачає виплати соціальної житлової надбавки. Її величина залежить від військового звання і посадового окладу. Для полковника передбачається будинок або квартира, де є три спальні кімнати.

У збройних силах Туреччини [19] більшість офіцерів проживають в будинках пільгового житлового фонду Міністерства Національної оборони. Житло будується на усій території Туреччини за єдиною програмою під безпосереднім керівництвом Генерального штабу. Стандартна площа квартир у службових будинках 85-150 м²,

орендна плата за проживання в них у 8-10 разів нижча звичайних.

В Україні теж задекларована розгалужена система забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців [9, 20-25]. Проте наявність значної кількості нормативно-правових актів не допомагає реалізувати соціальний захист військовослужбовців. На жаль, більшість норм, що прописані в законах, уже застаріли та є суто декларативними. Так, держава, відповідно до законів, гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби та стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. Насправді ж, наприклад, надання житла або кредитів на житло можливе тільки після 20 років вислуги. З огляду на викладене, одним із шляхів покращення соціального забезпечення військовослужбовців, зокрема, у питанні забезпечення житлом, може бути розроблення та затвердження Програми забезпечення військовослужбовців ЗС України службовим житлом на період проходження військової служби та власним житлом на пільгових умовах як частина довгострокового контракту на службу в ЗС України або іншому військовому формуванні.

Програма передбачатиме:

право обирати житло в будь-якому населеному пункті України незалежно від місця служби;

накопичувальний характер і давати змогу у будь-який час скористатися накопиченою пільгою;

накопичення пільги та використання її незалежно від наявності іншого житла;

накопичення пільги в м², що захистить накопичення від інфляції;

право на отримання службового житла на період служби чи компенсацію незалежно від права отримання власного житла на пільгових умовах.

Висновки. Отже, аналіз зарубіжного досвіду забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців у порівнянні із соціальним забезпеченням військовослужбовців ЗС України дає змогу дійти таких висновків щодо основних особливостей забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців:

по-перше, більшість нормативно-правових актів України, які розкривають сутність забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців ЗС України не враховують нинішній рівень життя і затрат, які військовослужбовці віддають, захищаючи свою

країну, а саме: моральні, духовні, психічні, психологічні, фізичні та ін.;

по-друге, кожна країна має свої особливості та специфіку забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Проте у більшості країн світу держава піклується як про якість соціального захисту військовослужбовців, так і про реальну можливість отримання ними цих пільг;

по-третє, гідне життя особистості, яке враховує необхідні потреби соціально-культурного розвитку може забезпечити лише гідний рівень соціальних гарантій військовослужбовців;

по-четверте, для забезпечення соціальних гарантій більшість країн світу реалізують цілий комплекс державних заходів, які спрямовані на забезпечення гідного рівня життя і задовільного самопочуття як самих військовослужбовців, так і членів їх сімей;

по-п'яте, одним із шляхів покращення забезпечення соціального захисту військовослужбовців ЗС України може бути надання кредиту на житло або самого житла на пільгових умовах. Це має бути прописано в довгостроковому контракті на службу в ЗС України або іншому військовому формуванні, що безпосередньо стимулюватиме до проходження служби.

Отже, нормативно-правове врегулювання питань забезпечення соціальних гарантій українських військовослужбовців і членів їх сімей має наближатися до міжнародних стандартів, зокрема країн-членів НАТО. Саме на це слід націлити вітчизняну специфіку системи соціального забезпечення.

Напрями подальших досліджень можуть полягати в удосконаленні механізму забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цюкало Л. В. Аналіз видатків на деякі види соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – №15. – 56–60 с.
2. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки : моногр. / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. – 184 с.
3. Ветлинський С. Соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення антитерористичної операції // Ефективність державного управління. – 2016. – Вип. 4 (49). Ч.1. – 198–205 с.

4. Одинцов В. Министерство по делам ветеранов США // Зарубежное военное обозрение. – 2016. – № 5. – С. 32–37.
5. Кравченко М. В. Основні проблеми соціального захисту учасників АТО // Аспекти публічного управління [Електронний ресурс]. – 2015. – № 11/12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_11-12_7.
6. Шалякин А. Налогообложение и страхование жизни военнослужащих США // Зарубежное военное обозрение. – 2011. – № 5. – С. 22–26.
7. Пасіка С. П. Деякі питання регулювання соціального забезпечення військовослужбовців // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Право”. – 2011. – Вип. 5. – С. 162–166.
8. Сухарев С., Васильєв Д. Гарантії соціального захисту і соціального забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть участь у захисті державного суверенітету України // група експертів групи національної безпеки і оборони Реанімаційний Пакет Реформ. – 2015. – 57 с.
9. Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” №2011-ХІІ від 20 грудня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>
10. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. – К.: НІОС, 2003. – 416 с.
11. Allied joint publication (AJP). Allied joint index of NATO logistic directives, instructions and manuals, study draft. Note by the secretary. – NATO // EAPC Unclassified, 2003. – P. 41-56.
12. Корольов С. С. Пратичні аспекти створення, утвердження та нормативно-правового забезпечення гарантій соціального захисту військовослужбовців країн-членів НАТО / С. С. Корольов // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – 2011. – Вип. 3 (29). – С. 280-283.
13. Марко И. Ю. Экономические интересы военнослужащих в условиях реформирования Вооруженных Сил (на примере Украины и Российской Федерации) : дис. докт. эк. наук : 08.00.01 / Марко Иван Юрьевич – Москва, 2007. – 389 с.
14. Корольов С. С. Соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України (1991–2005 рр.): історичний аспект : дис. канд. іст. наук : 20.02.22 / Корольов Станіслав Сергійович – Київ, 2006. – 208 с.
15. Водчиць О. Г. Аналіз динаміки структури грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України / О. Г. Водчиць, О. М. Семененко, М. В. Абрамова, Р. В. Бойко, А. Д. Бердочник // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – 2013. – Вип. 2 (35). – С. 11-15.
16. Guide to Expenses and Allowances for Service Personnel. Ministry of Defense. Sponsored by CDP AF (Remuneration) Allowances. 1st Edition. July 2018. p. 52.
17. Armed Forces' Tax Guide. // Department of the Treasury Internal Revenue Service. – 2018. – С. 36. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p3.pdf>.
18. Information from the Parliamentary Commissioner for the Armed Forces. Annual Report 2017 (59th Report).. // German Bundestag. 19th electoral term. – 2018. –

- Printed Paper 19/700. – С. 119. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.bundestag.de/resource/blob/554772/e70a53c4708baed83f7ceba9e2e954f4/annual_report_2017_59th_report-data.pdf.
19. Карельский С. Социальная защищенность военнослужащих вооружённых сил Турции / С. Карельский. // Зарубежное военное обозрение. – 2014. – № 10. – С. 34–38.
  20. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України № 704 від 30 серпня 2017 р.
  21. Закон України “Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист” №203/98-ВР від 20 березня 1998 р.
  22. Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” №3551-ХІІ від 22 жовтня 1993 р.
  23. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті та забезпечення постраждалих учасників Революції Гідності та учасників антитерористичної операції санаторно-курортним лікуванням (зі змінами): Постанова Кабінету Міністрів України № 200 від 31 березня 2015 р. (Офіційний вісник України, 2018, № 48)
  24. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності (зі змінами): Постанова Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. (Офіційний вісник України, 2015, № 30)
  25. Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності (зі змінами): Постанова Кабінету Міністрів України № 432 від 21 червня 2017 р. (Офіційний вісник України, 2018, № 30)

Стаття надійшла до редакційної колегії 07.06.2019

Марко І. Ю., д-р екон. наук, професор¹;

Марко Е. І., канд. екон. наук, ст. научн. сотруди́ник²;

Чернышова И. М., канд. воен. наук, ст. научн. сотруди́ник¹

¹ – Центральний науково-дослідницький інститут Вооруженных Сил України, Київ;

² – Центр военно-стратегических исследований Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского, Киев

Зарубежный опыт обеспечения социальных гарантий военнослужащих

Резюме. В статье представлен зарубежный опыт обеспечения социальных гарантий военнослужащих и определены основные особенности такого обеспечения. Социальные гарантии военнослужащих стран-членов НАТО способны обеспечить достойный уровень жизни личности учитывая её потребности в социально-культурном развитии. Нормативно-правовое урегулирование вопросов обеспечения социальных гарантий украинских военнослужащих и членов их семей должно базироваться на международных стандартах, при условии сохранения отечественной специфики системы социального обеспечения.

Ключевые слова: денежно-материальное обеспечения военнослужащих; зарубежный опыт обеспечения социальных гарантий; социально-бытовое обеспечение семей военнослужащих; социальные гарантии.

I. Marco, Doctor of Economic Sciences, professor¹;

E. Marco, PhD (Economic), senior research²;

I. Chenyshova, PhD (Military), senior research¹

¹ – Central Scientific Research Institute of Armed Forces of Ukraine, Kyiv;

² – Center for Military and Strategic Studies of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv

Foreign Experience of Providing Social Guarantees of the Servicemen

Resume. The article presents the foreign experience of providing social guarantees of servicemen and outlines the main features of such providing. Social guarantees of servicemen of NATO member states are at a level that is capable to ensure the proper life of the individual, taking into account his needs for social and cultural development. The legal regulation of the issues of ensuring social guarantees of Ukrainian servicemen and their family members should be based on international standards, provided that the social security system of the country is preserved.

Keywords: financial providing of servicemen; foreign experience of social guarantees; social guarantees; social support of servicemen families.